

**JAVNA USTANOVA RAZVOJNA AGENCIJA
LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE - LIRA**

Fokus grupa

29. lipnja 2022.

WP 2.4. PPP seminar ili fokus grupa

Izveštaj i analiza fokus grupe

Work Package	WP2 Communication
Activity	PPP seminar or focus group
Activity Leader	Public Institution Regional Development Agency of Lika Senj County - LIRA
Deliverable	D.2.4.5 PPP seminar or focus group organized by each territorial partner

Document version	Final	Date	29.6.2022.
Type	Report/analysis		
Availability	Internal		
Responsible partner	Public Institution Regional Development Agency of Lika Senj County - LIRA		

Uvod

U sklopu projekta Excover planirana je provedba procesa participativnog planiranja promotivno-komunikacijskih aktivnosti koje će uključiti dionike lokalnog turističkog razvoja, donositelje odluka na regionalnoj razini, predstavnike ciljanih skupina i predstavnike organizacija uključenih u turističku promidžbu i stvaranje turističkih sadržaja. Zadaća procesa participativnog planiranja je osmišljavanje daljnjih koraka u promociji i integraciji novostvorenih turističkih paketa/ruta, te njihove bolje integracije u postojeće distribucijske kanale na turističkim tržištima. Metodologija fokus grupe uključivala je odabir sudionika koji su u dosadašnjem tijeku provedbe projekata pokazali visok stupanj interesa za uključivanje/sudjelovanje u proces osmišljavanja novih turističkih proizvoda sukladnih projektnim potrebama (manje valorizirane atrakcije na *mainstream* turističkim tržištima). Fokus grupa je provedena u Gospiću, u prostorijama Javne ustanove Razvojne agencije Ličko-senjske županije – LIRA. U moderiranom okruženju za sudionike je pripremljen set fiksnih pitanja, ali ostavljena im je i mogućnost pružanja vlastitih interpretacija, izvan pitanjima strukturiranog okvira. Budući da se radilo o kvalitativnom istraživanju uz odgovore sudionika, u tumačenju rezultata određena je uloga pridodana i grupnoj dinamici koja se razvila tijekom rasprava (koje moderator u određenim trenucima nije zaustavljao, nego je s ciljem dobivanja kvalitetnijih povratnih informacija, pratio i ukoliko je bilo potrebno vraćao bliže temi o kojoj se trenutno raspravljalo).

S obzirom na metodološku narav fokus grupe kao participativne metode, gdje se radi o tehnicu potvrdnog istraživanja ili potvrđivanju određenog postojećeg uvjerenja ili iskustva, pitanja su formirana na način da se dobiju nefiltrirani odgovori, oblikovana su da uključuju individualne osjećaje i percepciju, te da na njih nije moguće odgovoriti s jednostavnim „da“ ili „ne“. Upravo iz tog razloga, već malen broj sudionika dovoljan je da se potvrdi ili opovrgne unaprijed definirana hipoteza. Uz postavljena pitanja, od sudionika je zatražena i usmjeravajuća povratna informacija upravo o daljnjim smjerovima razvoja turističkih paketa, idejama za nove projektne ideje kojima bi se turistički paketi nadogradili u budućim projektnim ciklusima, te na taj način povećali vjerojatnost uspješnog životnog ciklusa na turističkom tržištu.

Pitanja odabrana za fokus grupu sastojala su se od dvije skupine. Pitanja u prvoj skupini su u određenoj mjeri kvalifikacijska i kroz njih je bilo važno dobiti povratnu informaciju o stupnju uključenosti pojedinih sudionika u a) projekt Excover i b) razvoj turizma u Ličko-senjskoj županiji. Druga skupina pitanja trebala je potvrditi/opovrgnuti uklapaju li se Excover turistički paketi u trenutnu turističku ponudu i imaju li kapacitet zaživjeti na turističkom tržištu u današnjim uvjetima i tako usmjeriti buduće promotivne aktivnosti potrebne za dostizanje tih ciljeva.

A) Kvalifikacijska pitanja

1. Kakva su vaša iskustva s projektom Excover?
2. Koji su glavni izazovi za daljnji razvoj turizma u Ličko-senjskoj županiji?

B) Usmjeravajuća pitanja

3. Koje su mogućnosti i prilike s kojima turizam u Ličko-senjskoj županiji može postati konkurentniji u odnosu na jadransku obalu?
4. Kakvu vrijednost za vas imaju 3 nova turistički paketa, proizašla iz projekta Excover?

U fokus grupi sudjelovalo je sedam osoba, u nastavku izvještaja nalazi se transkript vođenog razgovora, te sadržajna analiza povratnih informacija s preporukama.

Izvještaj o provedenoj aktivnosti

---

1. Mjesto i vrijeme održavanja fokus grupe

Lokacija: Pazariška 36, Gospić, Hrvatska – Javna ustanova Razvojna agencija Ličko-senjske županije - LIRA

Datum i vrijeme: Petak, 29.06.2022., 8:00 – 10.00

Format: Fokus grupa

2. Lista sudionika (*ime, prezime, organizacija*)

1. Ante Vekić, Symbol
2. Marko Mandić, Symbol
3. Ivica Zdrilić, Sveučilište u Zadru
4. Željko Trezner, Ferial d.o.o.
5. Marko Mataija, LIRA
6. Suzana Bačić, LIRA
7. Anita Ladišić, Subjekt d.o.o.

3. Voditelj (*ime, prezime, zanimanje i vještine*)

Ante Vekić

Zanimanje: Projektni menadžer u tvrtki Symbol d.o.o.

Vještine i iskustvo: Projektni i marketing menadžer u Udruzi za kreativni razvoj – Slap tijekom 6+ godina (2010. – 2016.), proveo 10+ projekata u području ruralnog razvoja, održivog razvoja turizma i društvene ekonomije. Specijalizirao se za komunikaciju projekata financiranih iz EU fondova. Osnivač i voditelj agencije Symbol (2016.) koja se bavi organizacijskom i promocijskom podrškom organizacijama koje provode projekte financirane iz EU fondova.

4. Informacije i početne obavijesti *(sažetak informacija s uvodnog dijela fokus grupe)*

U ime vodećeg partnera projekta Excover, Javne ustanove Razvojne agencije Ličko-senjske županije – LIRA, sudionike je pozdravio Ante Vekić, koji je predstavio projekt Excover i njegove ciljeve, aktivnosti i rezultate u završnoj fazi, dajući ujedno uvid u moguće dalekosežne utjecaje na turizam na ovom području. Sudionicima je pojašnjeno kako je glavni cilj fokus grupe razgovarati o tome što DMC-evi mogu ponuditi u turističkom razvoju i obogaćivanju ponude, te dobiti feedback o budućnosti turizma i potencijalima Ličko-senjske županije. Budući da su svi sudionici na neki način bili uključeni u projekt Excover, na fokus grupi su im se približili prvi rezultati i nove turističke rute koje objedinjuju sve skrivene i manje skrivene dragulje na ovom području. Sudionici su se predstavili i izjasnili svoje područje interesa.

5. Detaljan pregled rasprave i svih izjava sudionika *(fokus grupa je bazirana na otvorenom dijalogu koji je potaknut ciljanim pitanjima, ali i znanjem i iskustvima drugih sudionika)*

Ante Vekić: Kakva su vaša iskustva s projektom Excover?

Ivica Zdrilić: Projekt Excover ponudio je priliku znanstvenicima, stručnim kadrovima u turizmu i lokalnim zajednicama, da naprave jednu strategiju za razvoj turističkih destinacija koje dosad nisu prepoznate. Osobno je sudjelovao u provođenju SWOT i reputacijske analize, koja je dokazala kako je lokalno stanovništvo u Gospiću i Ličko-senjskoj županiji spremno ponuditi svoje kapacitete, koristiti sharing economy platforme i demonstrirati svoje sposobnosti u okviru turističkih paketa.

Željko Trezner: Ovaj projekt razumije funkciju DMC-ova, koja je njihova uloga i kako ih razvijati. Zato mu je bilo drago sudjelovati u kreiranju turističkih paketa u Ličko-senjskoj i Karlovačkoj županiji. Naime, kad je prije 15 godina krenuo s osnivanjem DMC-a shvatio da ih ustvari nema u Ličko-senjskoj i Karlovačkoj županiji – ali danas s ponosom može reći da postoje 2 DMC-a u Ličko-senjskoj županiji i 3 u Karlovačkoj županiji.

Marko Mataija: Kroz ovakve projekte je tek shvatio što se krije u neposrednoj blizini Gospića, a da mnogi nisu ni svjesni, stoga vjeruje da bi trebalo potaknuti i turiste da istraže nedovoljno poznate lokacije koje imaju što ponuditi.

Suzana Bačić: Nakon ovakvih inicijativa može se povećati zapošljivost u ovoj županiji, ali i potaknuti mlade da se uključe u razvoj turizma, jer je cijela zajednica dobila potrebno znanje i iskustvo o tome kako ugostiti turiste i obogatiti ponudu.

Anita Ladišić: Drago joj je što je fokus projekta Excover djelomično stavljen i na platforme sharing ekonomije, jer su one budućnost. Osobno, kad putuje, uvijek koristi takve platforme, primjerice Airbnb, BlaBlaCar, Uber ili Bolt, stoga vjeruje da bi korištenje tih alata od strane lokalnih dionika u turizmu dodatno povećalo broj dolazaka i noćenja. Time bi osigurali dostupnost i vidljivost na širem tržištu.

Ante Vekić: Koji su glavni izazovi za daljnji razvoj turizma u Ličko-senjskoj županiji?

Željko Trezner: Svako područje je različito i svakom DMC-u se mora pristupiti individualno, jer se oni bore s ograničenom ponudom, malom razinom dodane vrijednosti, a velika je i razlika između ponude koju imaju i orijentacije njihovog poslovanja. Izazov predstavlja i uzak fokus na avanturističke aktivnosti, ograničena ponuda višednevnih putovanja, prilikom čega najviše turističkih atrakcija nije uključeno, stoga smatra da treba fokus staviti na višednevne ponude s kojima bi se ciljalo na iskustvo turista, jer prodaju upravo iskustvo u kombinaciji s kompleksnim turističkim proizvodima.

Ivica Zdrilić: Svi smo svjedoci zadnjih godina, prije pojave pandemije, kako je turizam u Hrvatskoj bujao dosta stihijski i nestrateski, najčešće apartmanizacijom na Jadranu. No, sad postoji prilika da se to napravi na jedan znanstveni, stručni i pravi način. Pokraj razvoja Excover destinacija na pravilan način, cilj treba biti i razvoj gospodarstva, malog poduzetništva i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Marko Mataija: Najveći izazov je održivost, odnosno daljnje uključivanje lokalnog stanovništva. Naime, ljudi ovdje imaju što za ponuditi, samo im se treba dati prilika, odnosno mogućnost da dokažu svoje sposobnosti i motiviranost. Zato je ovaj projekt dobro došao kako bi postavio temelje za budućnost, ali opet sve ostaje na lokalnim dionicima.

Anita Ladišić: Implementacija inovacija i digitalnih rješenja u klasičnu, trenutnu turističku ponudu, predstavlja veliki izazov, ali takva rješenja mogu ovakva kontinentalna područja staviti na kartu brojnih turista, fokusirajući se na ciljanu skupinu mladih turista, avanturista, ali i "modernih" obitelji, koji u potrazi za novim iskustvima i destinacijama uvijek moraju biti prisutni i u virtualnom svijetu.

6. Osvrt na nove turističke pakete i potencijale (*zaključni dio fokus grupe u kojoj sudionici iznose svoja iskustva i ukazuju na potencijale koji bi mogli osigurati održivost turističke ponude, ali nude svoju viziju razvoja turizma na ovom području*)

Ante Vekić: Koje su mogućnosti i prilike s kojima turizam u Ličko-senjskoj županiji može postati konkurentniji u odnosu na jadransku obalu?

Anita Ladišić: U kombinaciji s novokreiranim turističkim paketima, nišni turizam djeluje kao prikladan put razvoja. Primjerice, za arheologe i promatrače ptica (birdwatchers) može se razviti specifična ponuda - za ljude koji žele nešto saznati o tome (početnici), ali i za ljubitelje, stručnu skupinu ljudi koja može to dalje njegovati i razvijati. Iz iskustva zna da je povećana potražnja za ekološkim turizmom u kojemu je prilično zastupljena prilagođena gastronomska ponuda s vegetarijanskim i veganskim jelima. U tom kontekstu, u pravom porastu je i gljivarski turizam – koji spaja boravak u prirodi, gastronomiju, natjecateljski segment u pogledu potrage za gljivama ili tartufima te entuzijazam brojnih gljivara i tartufara. Stoga i to može poslužiti kao niša razvoja u ovom području prepunom šuma i prirodne baštine.

Suzana Bačić: Potičući održivost rezultata ovakvih projekata, možemo stvoriti dobitnu situaciju za sve – obiteljske farme i mali poduzetnici se mogu razvijati, a mladi će imati razloga za nastaviti i preuzeti

obiteljski posao u turizmu, dok će se usporedno i sama regija razvijati. Cilj bi trebao biti osiguranje dobrih radnih uvjeta i prilika za sve, uz fokus na pristupačnom turizmu kroz kojega bismo se otvorili svim grupama turista – tako i osobama s invaliditetom.

Marko Mataija: Naše područje je poznato po brojnim povijesnim zbivanjima, ali i geografskoj poziciji, koja svim posjetiteljima osigurava posebno iskustvo, stoga vjerujem da bi fokus trebao biti ponajviše na aktivnom turizmu, a potom na svemu ostalom.

Ivica Zdrilić: Ličko-senjska županija, kao i ostale Excover lokacije, može biti više od još jedne destinacije za turiste, jer mogu biti i destinacije gospodarskog napretka. Treba iskoristiti priliku kada turist dođe na određeno odredište, da sve bude u funkciji posjetitelja i njegovih potreba, da proizvodi i usluge budu u funkciji turizma. Razvoj obiteljskih farmi i malog, obiteljskog poduzetništva, kao i njihovih proizvoda i usluga, tako mogu najviše doprinijeti razvoju turizma.

Željko Trezner: Potrebno je razviti proizvode s višom dodanom vrijednosti, moraju biti specifični i kompleksni, uključiti širok raspon pravih i potencijalnih turističkih atrakcija, razviti multi-day programe za nove ciljane skupine (privući druge market niše). Glavna prilika u svemu tome je kreirati širi raspon koncepata proizvoda, stvoriti portfolio tura (najmanje 20 proizvoda, sa stotinjak dodatnih ideja), naravno uz suradnju s turističkim zajednicama (gradske, županijske, nacionalne) u promociji i prodaji svojih aktivnosti, ali i uz poticaj da se razvije još više koncepata u turističkoj ponudi.

Ante Vekić: Kakvu vrijednost za vas imaju 3 nova turistički paketa, proizašla iz projekta Excover?

Suzana Bačić: Turistički paketi su na najbolji način povezali povijesnu, kulturnu i prirodnu baštinu Ličko-senjske županije, dokazujući da je takva ponuda prijeko potrebna na ovom području.

Anita Ladišić: Iako su Smiljan i Nikola Tesla pretežito poznati u cijeloj Hrvatskoj, pa i šire, smatra da "Ruta Nikole Tesle" donosi dosad nedovoljno povezanu priču, u kojoj ljubitelji lika i djela ovog znanstvenika mogu naučiti nešto novo i uskočiti u njegove cipele na jedan dan.

Marko Mataija: Smatra da ruta "Planinarenje i bicikliranje u Lici" napokon pokazuje pun potencijal Perušića i Lovinca, jer ondje postoje dobro očuvane biciklističke staze, pogodne za istraživanje, baš poput špilja koje su ovako stavljene u uporabu.

Željko Trezner: DMC-ovi su se dobro povezali s lokalnim stanovništvom, samo treba uključiti još više dobavljača u taj lanac vrijednosti, kako bi se ostvarila dodana vrijednost i unaprjeđenje cijelog paketa.

Ivica Zdrilić: Očito je kako su se pri kreiranju tura u obzir uzele i želje samih turista, koji su u SWOT i reputacijskoj analizi pokazali što bi im bilo privlačno na ovom području i što očekuju od njega. Naime, uz angažman lokalnog stanovništva i turističkih djelatnika, mišljenje turista je neprocjenjivo, budući da se sve vrti upravo oko njihovog dolaska ovdje na odmor na 2-3 ili 7-8 dana.

Analiza fokus grupe

- Projekt Excover je dao priliku lokalnom stanovništvu, turističkim ekspertima i DMC-ovima da kreiraju turističke pakete koje posjetitelji žele i očekuju, a spajaju najbolje segmente Ličko-senjske županije – povijesnu, prirodnu i kulturnu baštinu;
- Ovakvi projekti i inicijative ne potiču samo razvoj turizma na određenom području, nego utječu na gospodarski razvoj, koji usporedno motivira mlade, male poduzetnike i obiteljske farme da se povežu i ponude kompleksne proizvode posjetiteljima Ličko-senjske županije;
- Glavni izazovi su stavljanje fokusa na višednevne turističke ponude, održivost - daljnje uključivanje lokalnog stanovništva, te implementacija digitalnih i inovativnih rješenja;
- Mogućnosti i prilike se kriju u nišnom turizmu (promatranje ptica, gljivarstvo, arheologija, ekološki turizam), pristupačnom turizmu (osobe s invaliditetom), aktivnom turizmu i nedovoljno poznatim i razvikanim atrakcijama;
- Novokreirani turistički paketi donose temeljito upoznavanje lika i djela Nikole Tesle, bicikliranje po očuvanim stazama u netaknutoj prirodi, te istraživanje špilja i vodenih područja kojima obiluje Ličko-senjska županija, a sve s osiguranjem dodane vrijednosti kroz osobni angažman lokalnog stanovništva.

Preporuke za daljnju promociju turističkih paketa projekta Excover

---

1. Kroz promidžbu novih turističkih proizvoda usporedno se potiče i gospodarski rast u Ličko-senjskoj županiji, a mladima se dokazuje da se isplati uključiti u daljnji razvoj turizma u ovom području

Sudionici fokus grupe više su puta istaknuli da je promidžba novih turističkih paketa, uz suradnju s lokalnim stanovništvom i mladima neophodna za razvoj turističke ponude po završetku projekta Excover.

Odgovori s fokus grupe koji podupiru ovu preporuku:

“Nakon ovakvih inicijativa može se povećati zapošljivost u ovoj županiji, ali i potaknuti mlade da se uključe u razvoj turizma, jer je cijela zajednica dobila potrebno znanje i iskustvo o tome kako ugostiti turiste i obogatiti ponudu.” (Suzana Bačić)

“Najveći izazov je održivost, odnosno daljnje uključivanje lokalnog stanovništva. Naime, ljudi ovdje imaju što za ponuditi, samo im se treba dati prilika, odnosno mogućnost da dokažu svoje sposobnosti i

motiviranost. Zato je ovaj projekt dobro došao kako bi postavio temelje za budućnost, ali opet sve ostaje na lokalnim dionicima.” (Marko Mataija)

2. Važno je osmisлити konkretnu strategiju za promociju i provedbu novih turističkih proizvoda, a ključ za to leži u nišnom turizmu i fokusiranju na određenu skupinu turista

Mogućnosti i prilike se kriju u nišnom turizmu (promatranje ptica, gljivarstvo, arheologija, ekološki turizam), pristupačnom turizmu (osobe s invaliditetom), aktivnom turizmu i nedovoljno poznatim i razvikanim atrakcijama.

Odgovori s fokus grupe koji podupiru ovu preporuku:

“Projekt Excover ponudio je priliku znanstvenicima, stručnim kadrovima u turizmu i lokalnim zajednicama, da naprave jednu strategiju za razvoj turističkih destinacija koje dosad nisu prepoznate.” (Ivica Zdrilić)

“U kombinaciji s novokreiranim turističkim paketima, nišni turizam djeluje kao prikladan put razvoja. Primjerice, za arheologe i promatrače ptica (birdwatchers) može se razviti specifična ponuda - za ljude koji žele nešto saznati o tome (početnici), ali i za ljubitelje, stručnu skupinu ljudi koja može to dalje njegovati i razvijati.” (Anita Ladišić)

“Izazov predstavlja i uzak fokus na avanturističke aktivnosti, ograničena ponuda višednevnih putovanja, prilikom čega najviše turističkih atrakcija nije uključeno, stoga smatra da treba fokus staviti na višednevne ponude s kojima bi se ciljalo na iskustvo turista, jer prodaju upravo iskustvo u kombinaciji s kompleksnim turističkim proizvodima.” (Željko Trezner)

“Cilj bi trebao biti osiguranje dobrih radnih uvjeta i prilika za sve, uz fokus na pristupačnom turizmu kroz kojega bismo se otvorili svim grupama turista – tako i osobama s invaliditetom.” (Suzana Bačić)

3. Održivost rezultata projekta Excover i njegovih promotivnih aktivnosti se može osigurati iskorištavanjem prirodne, povijesne i kulturne baštine, u kombinaciji s tehnologijom i inovacijama

Ličko-senjska županija ima mnoštvo neiskorištenih potencijala i skrivenih turističkih dragulja, koji su do izražaja došli u sklopu novih turističkih proizvoda, ali bi trebao biti samo početak.

Odgovori s fokus grupe koji podupiru ovu preporuku:

“Implementacija inovacija i digitalnih rješenja u klasičnu, trenutnu turističku ponudu, predstavlja veliki izazov, ali takva rješenja mogu ovakva kontinentalna područja staviti na kartu brojnih turista, fokusirajući se na ciljanu skupinu mladih turista, avanturista, ali i “modernih” obitelji, koji u potrazi za novim iskustvima i destinacijama uvijek moraju biti prisutni i u virtualnom svijetu.” (Anita Ladišić)

“Naše područje je poznato po brojnim povijesnim zbivanjima, ali i geografskoj poziciji, koja svim posjetiteljima osigurava posebno iskustvo, stoga vjerujem da bi fokus trebao biti ponajviše na aktivnom turizmu, a potom na svemu ostalom. Ruta “Planinarenje i bicikliranje u Lici” napokon pokazuje pun potencijal Perušića i Lovinca, jer ondje postoje dobro očuvane biciklističke staze, pogodne za istraživanje, baš poput špilja koje su ovako stavljene u uporabu.” (Marko Mataija)

“Potrebno je razviti proizvode s višom dodanom vrijednosti, moraju biti specifični i kompleksni, uključiti širok raspon pravih i potencijalnih turističkih atrakcija, razviti multi-day programe za nove ciljane skupine (privući druge market niše). Glavna prilika u svemu tome je kreirati širi raspon koncepata proizvoda, stvoriti portfolio tura (najmanje 20 proizvoda, sa stotinjak dodatnih ideja), naravno uz suradnju s turističkim zajednicama (gradske, županijske, nacionalne) u promociji i prodaji svojih aktivnosti, ali i uz poticaj da se razvije još više koncepata u turističkoj ponudi.” (Željko Trezner)